

Korespondenční volba a ohrožení demokracie

- CZ24 News | 3. března 2024

ČESKO: Demokracie dnes čelí mnoha výzvám. Tu je z ní ukusováno, tu je umlčována, tu si ji někdo přivlastňuje, tu ji někdo chce vylepšovat. Zavedení korespondenční volby by představovalo dodatečný destabilizační prvek.

Téma zavedení korespondenční volby pro občany pobývající v zahraničí je v Parlamentu a ve veřejné diskusi přítomno už velmi dlouho. Jde o záležitost, která na sebe váže nejen spoustu emocí, ale také času a energie našich zákonodárců. Jsem přesvědčen o tom, že tohoto času a energie by se dalo využít účelněji. Právě v dnešní nelehké době má naše země a její občané očividně jiné, palčivější problémy. Tato iniciativa se v jejich světle jeví – zde bych si vypůjčil [formulaci](#) právníka a publicisty Andreje Duhana – jako „naprostá nepriorita“. A o této neprioritě se s obrovským vypětím sil vede zbytečný konflikt.

Od počátku se řadím mezi odpůrce těchto změn. Korespondenční hlasování považuji za krok špatným směrem. Nebudu podrobně rozebírat a vysvětlovat všechny důvody. Zásadní argumenty zazněly už v rané fázi diskuse (viz např. Newsletter IVK z února 2022). Od té doby obě strany víceméně opakují svoje stanoviska. Je těžké dnes říci něco nového, objevného. Proto v první části svého příspěvku nejsilnější argumenty odpůrců pouze stručně připomenu. V druhé části se pak pokusím podívat se na věc z jiného úhlu, než je obvyklé. Korespondenční volbu zasadím do kontextu velkých výzev, kterým dnes demokracie čelí, a které ji oslabují. Mou základní tezí je, že v dané situaci potřebujeme spíše pevné body než dodatečné zdroje destabilizace.

Základní výhrady proti korespondenční volbě

Mezi hlavními výhradami, které zaznívají proti zavedení korespondenční volby, považuji za nejrelevantnější tyto:

- narušení zavedeného, osvědčeného, fungujícího systému;
- nemožnost zajištění svobodné, tajné, přímé volby;
- narušení důvěryhodnosti voleb (slovy Petra Robejška: „Hlavní riziko korespondenční volby je skokové navýšení možností a tím i sklonu manipulovat výsledky.“);
- zkomplikování systému, který je nyní jasný a přehledný;
- snížení důstojnosti voleb;
- podezření, že jde o účelový návrh politických sil, které si slibují, že ze zmobilizování krajanů vytěží více hlasů pro sebe.

Pokud jde specificky o projednávaný model, který se týká pouze hlasování v zahraničí, souhlasím s kritikou, kteří zde vidí:

- riziko salámové metody, kdy by prosazení korespondenční volby v této omezené podobě mohlo být jen odrazovým můstkem pro její prosazení ve všech situacích;
- vytvoření nerovných podmínek mezi občany žijícími v ČR a občany žijícími v zahraničí, (které by se navíc mohlo stát záminkou pro prosazování této volby ve všech situacích);
- nevhodnost přístupu, kdy se snažíme cíleně vtahovat do rozhodování o věcech veřejných občany s rozvolněnými vazbami na ČR.

Stabilita jako hodnota

Komentátor Filip Šebesta nedávno poznamenal, že tím nejvážnějším argumentem proti změně

našeho způsobu hlasování je samotný fakt, že náš systém bezchybně funguje, což je „v dnešním rozkolísaném světě obrovskou hodnotou.“ Šebesta si všímá, že „k základním premisám konzervativního přístupu ke světu náleží přesvědčení, že pakliže něco funguje, nemělo by se do toho zbytečně zasahovat a mělo by se odolávat pokušení to nějakým způsobem měnit. Dvojnásobně to platí v případě, že něco funguje prakticky dokonale, aniž by si na to kdokoli stěžoval. To přesvědčení vyvěrá z poznání, z odžitého, a to nikoli pouze z odžitého právě teď žijícími, ale i jejich předky, neboli ze zkušenosti. Zkušenosti, která opatrně nabádá, že ne všechny změny vedou vždy k lepšímu, a že je naopak nemálo změn, které vedou nebo historicky vedly spíše k horšímu, a to nejen kvůli nezamýšleným důsledkům, jež s sebou nesly.“

S těmito slovy se plně ztotožňuji. Domnívám se, že náš zavedený, osvědčený systém, a stabilita a důvěra, které z něj pramení, jsou něčím nesmírně cenným. Měli bychom si vážit toho, jak dokonale a spolehlivě tento model funguje. Umožňuje sečtení hlasů během několika hodin, aniž by dával prostor pro machinace a zavdával příčinu ke sporům. Během let mohlo být v našem volebním systému zpochybňováno leccos – od konkrétního nastavení poměrného systému ve volbách do Poslanecké sněmovny, přes podmínky sběru podpisů pro prezidentské kandidáty, až po neférové pseudoaféry k ovlivnění voličů těsně před volbami. Samo hlasování a sčítání hlasů však vždy probíhalo (vyjma výjimečných ryze lokálních zádrhelů) hladce.

Příklady z jiných zemí, jako jsou Spojené státy nebo Rakousko, kde korespondenční hlasy sčítání výsledků významně prodlužují a komplikují a jsou zdrojem pochybností, vnímám jako varující.

Demokracie v čase výzev

Hovoříme-li o „rozkolísaném“ světě, součástí toho jsou i některé výzvy a ohrožení, které doléhají na náš demokratický systém. Některé se týkají obecně západního světa, některé Evropské unie či Rady Evropy, některé jsou významně naše domácí.

První výzvu představuje zužování prostoru pro demokratické rozhodování v rámci národního státu, tj. na úrovni, kde jediné demokracie může plnohodnotně fungovat. Tento prostor se zmenšuje ve prospěch:

- Evropské unie, jelikož v důsledku rozpínání unijní regulace dochází k přesunu rozhodování do bruselského centra (blíže k této otázce v mém článku *Důsledky evropské integrace pro demokracii*);
- soudů, když tyto aktivisticky vstupují do politiky, když se politický střet mění v soudní spor, když se soudci cítí být vyvoleni šířit pokrok bez ohledu na vůli zákonodárce, respektive na vůli většiny;
- expertů a vědců, za něž se politici často schovávají a na něž se odvolávají;
- nezávislých regulačních orgánů, tedy úřadů podléhajících omezené politické kontrole, které se stávají státem ve státě;
- nátlakových nevládních subjektů (tzv. politických neziskovek), pokud jsou zapojovány do rozhodovacích procesů a do správy věcí veřejných.

Zadruhé, v poslední době pozorujeme stále silnější tlaky na svobodu slova. Nápor přichází z více stran. Čelné místo zaujímá přepjatý boj s dezinformacemi a potírání nenávistných projevů. Jde ale také o jevy typu cancel culture nebo online shaming. Významným rysem těchto tlaků je, že nepřicházejí jen shora (od veřejných orgánů), jak to bylo běžné dříve, ale ve velké míře zdola. Jak trefně [poznámenal](#) Marek Eben: „Povstali noví svazáci“, kteří hlídají politickou korektnost.

Třetím problémem, který je právě u nás velmi výrazný, je pokleslá politická kultura, pokud jde o přístup k pojmu demokracie. Některí politici a politické subjekty se chovají tak, jako by měli na

demokracii patent. Přestali ji chápat jako neutrální mechanismus pro svobodnou soutěž politických programů a začali ji ztotožňovat se svými názory na uspořádání společnosti. Ztratili respekt ke svým politickým protivníkům. Například při prezidentských volbách 2023 se tak občané od různých vládních představitelů dozvěděli, že někteří kandidáti jsou demokratičtí, zatímco jiní nedemokratičtí (srov. např. vyjádření [Petra Fialy](#) a [Víta Rakušana](#)). To je něco, co demokracii velmi škodí.

Posledním okruhem, u kterého bych se chtěl zastavit podrobněji – neboť do něj lze zařadit právě i korespondenční volbu – jsou různé snahy o „vylepšování“ demokracie. Sami jejich autoři o nich hovoří jako o „experimentech“ a „inovacích“. Toto téma je v Evropské unii v posledních letech poměrně živé.

Můžeme poukázat zaprvé na [sdělení](#) Evropské komise s názvem *Akční plán pro evropskou demokracii* z prosince 2020. Komise zde otevírá mimo jiné otázku „demokratických inovací“, které by prý mohly řešit nespokojenost lidí s demokracií. V této souvislosti hovořila o „participativní a poradní demokracii“. Zdravá demokracie podle ní „závisí na zapojení občanů a aktivní občanské společnosti, a to nejen v době konání voleb, ale neustále. Angažovaní, informovaní a zodpovědní občané jsou nejlepší zárukou odolnosti našich demokracií.“ Demokracie prý souvisí „s bohatstvím participativních postupů, účastí občanů na věcech veřejných a dodržováním demokratických norem a zásad právního státu, které jsou uplatňovány v průběhu celého volebního cyklu.“

Vrcholným příkladem toho, co si Brusel pod pojmem participativní a poradní demokracie představuje, byla Konference o budoucnosti Evropy. Tato zvláštní akce, pořádaná institucemi EU, která se konala od jara 2021 do jara 2022, byla něčím mezi konventem, občanskými dialogy a veřejnou konzultací. V prostředí unijních institucí se o ní hovořilo jako o „demokratickém experimentu“, o platformě, kde se občané a občanská společnost scházejí s unijními orgány jako rovnocenní partneři, o celoevropském cvičení participativní a poradní demokracie, o katalyzátoru nových forem účasti veřejnosti, o akci zaměřené na občany, vycházející z přístupu „zdola nahoru“, která poskytne Evropanům prostor pro vyjádření toho, co od Evropské unie očekávají.

Konference probíhala formou diskusí na vícejazyčné digitální platformě, decentralizovaných akcí, panelů evropských občanů a plenárního zasedání. Diskusí na digitální platformě a patrně i velké většiny decentralizovaných akcí se mohl účastnit kdokoli. Naopak panely evropských občanů a plénium, tedy dvě nejdůležitější úrovně Konference, které měly na její výstup (závěrečnou zprávu s doporučeními) největší vliv, byly otevřeny jen několika stovkám vybraných jedinců.

Říkám-li „vybraných“, znamenalo to v tomto případě, že účastníci z řad občanů byli vybráni organizátory. Do panelů evropských občanů bylo dosazeno celkem 800 lidí, které náhodně vyhledala (a telefonicky oslovila) sjednaná externí společnost. Skladba účastníků každého panelu přitom musela být vyváženě namíchaná z pohledu různých kritérií (pohlaví, věk, vzdělání atd.). Díky náhodnému výběru se podle představ organizátorů mělo dosáhnout účasti široké škály občanů včetně těch, kteří se v evropských záležitostech obvykle neangažují.

80 zástupců těchto panelů pak zasedlo spolu s 27 občany vybraných členskými státy (1 občan za každý stát) v plenárním zasedání, kde spolu s několika zástupci občanské společnosti tvořili zhruba jednu čtvrtinu účastníků. Zbytek míst obsadili zástupci Evropského parlamentu, zástupci Rady a další delegáti.

Za zásadní nedostatek Konference lze považovat její naprostou nereprezentativnost. Ta plynula předně z toho, že v případě pléna a panelů evropských občanů, tedy dvou klíčových pracovních platforem, měla za občany o budoucnosti Unie rozhodovat množina osob vybraných či delegovaných podle množství arbitrárních kritérií, avšak bez jakéhokoli srozumitelného mandátu.

Ona skupina lidí nebyla nikým zvolena, ale podivným, málem telemarketingovým způsobem, navíc za použití kvótového přístupu, dosazena organizátory. Při tomto stavu věcí je poměrně zvláštní hovořit o přístupu zdola nahoru. Jde zcela zjevně o pojetí přesně opačné, kdy se ti nahore „milostivě“ sklánějí dolů a vytahují si svoje protějšky z řad občanů jako králíky z klobouku. Sama logika demokracie zde byla postavena na hlavu.

Nezkušení jedinci z řad široké veřejnosti se v rámci konference pochopitelně dostali do vleku federalistických dravců z Evropského parlamentu a dalších institucí, moderátorů diskuse, a různých expertů, kteří měli diskusi usměrňovat. Tomu také odpovídala doporučení v závěrečné zprávě.

Celá konference byla ve výsledku zvláštní hrou na demokracii, kde občané dostali toliko úlohu komparzu.

(Blíže se této akci věnuji v článcích *Unijní demokracie naruby*, *Konference o budoucnosti Evropy skončila* a *Když je víno kyselé, vyleje se* a dále v rozsáhlejšímu textu *Konference o budoucnosti Evropy* v časopise Právo a bezpečnost č. 2/2022.)

Experimentování s demokracií pod hlavičkami typu participativní a poradní demokracie je velmi problematické. Zavání obcházením standardních demokratických procesů, nepolitickou politikou, degradováním svéprávného občana, spolurozhodujícího o správě své země, do role nesamostatného dítěte ovládaného a zneužívaného veřejnou mocí.

Potvrzuje se, že jakmile se objeví před slovem demokracie nějaké adjektivum – např. „autoritativní“ (jako za druhé republiky), „lidová“ (jako na začátku komunismu) apod. – nic dobrého nevěstí. Naznačuje to, že jde o demokracii přiškrcenou, pančovanou.

Demokracie potřebuje především, abychom ji respektovali a nepřekáželi jejímu působení. Všechny experimenty a inovace nakonec vedou jenom k jejímu omezování a vyprazdňování. Ten, kdo chce demokracii „vylepšovat“ a inovovat, jenom o sobě prozrazuje, že mu není dost dobrá a že je pro něj překonaná.

Závěr

Václav Klaus kdysi [napsal](#): „Demokracie ... je uspořádání, na které jsme po půlstoletí existence totalitárních režimů v naší zemi velmi pyšní a o které se z pochopitelných důvodů neustále bojíme. Známe jeho křehkost a zranitelnost, zažili jsme – někteří dokonce drtivou většinu svého života – jeho neexistenci, a proto se snažíme zajistit co nejvíce předpokladů pro jeho stabilitu.“

Jsem přesvědčen, že přesně toto jsou důvody, jež by nás měly vést k obezřetnosti, pokud jde o zásahy typu zavedení korespondenční volby. Demokracie je skutečně křehká a zranitelná a neuvážené kroky, které směřují k přenastavení některých jejích základních pilířů, mají potenciál otřást celým systémem.

Naše demokracie dnes čelí mnoha nemocem, které ji ohrožují. Tu je z ní ukusováno, tu je umlčována, tu si ji někdo přivlastňuje, tu ji někdo chce vylepšovat. Před tím vším ji musíme hájit. Zároveň bychom si měli vážit toho, co v ní funguje, co je osvědčené a nacházet v tom oporu v době nejistot. Nevnášejme do našeho systému nové destabilizační prvky. Bylo by to nezodpovědné a nebezpečné.

AUTOR: Tomáš Břicháček

ZDROJ: Blog iDnes